

*NORMES BÀSIQUES
SOBRE LA MÈTRICA VALENCIANA*

Normes bàsiques sobre la mètrica valenciana

La Secció de Llengua i Lliteratura Valencianes de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana (RACV) vol difondre una sèrie de regles bàsiques al voltant de la poesia i la mètrica clàssica en llengua valenciana, per a clarificar possibles dubtes i facilitar la comprensió dels lectors i dels poetes novells de tots els gèneros. A partir del Tractat de mètrica valenciana (Ed. Del Sénia al Segura, València, 1999) del Director de la Secció, el Doctor en Filologia Valenciana En Voro López Verdejo.

EL CÒMPUT SILÀBIC

A l'hora d'analitzar o compondre un poema, haurem de realitzar un còmput de sílabes que formen els versos com a unitats bàsiques d'estos, per a establir una relació entre ells d'equivalència o no, és dir, que els versos poden o no tindre el mateix número de sílabes a lo llarg de l'estrofa.

1. El còmput silàbic segons l'accent

A banda dels diferents conflictes que es poden presentar en l'interior del vers a l'hora de fer un còmput de sílabes (contracció, hiat, sinalefa o elisió) i que cada llengua pot resoldre a la seua manera, s'ha de tindre molt present que **en valencià contarem fins l'última sílaba tònica; les sílabes àtones que seguixquen a l'última tònica, no es contabilisen.**

Podem aportar varies explicacions segons els crítics i tractadistes ad esta costum, pero siga com siga esta és la manera clàssica valenciana i segons este procedir s'ha escrit la nostra lliteratura del Sigle d'Or, contemplant este criteri tots els nostres escriptors cults fins als nostres dies. Per desgràcia, alguns escriptors actuals seguixen fent us del sistema castellà contradient tota la producció poètica valenciana àurica i culta.

Vejam un eixemple de còmput silàbic clàssic de versos de deu sílabes segons el model 4+6 en cesura darrere de la quarta sílaba. És un poema de Joan Roïç de Corella (sigle XV):

Es pietat, / si be y voleu atendre,	Es-pi-e-tat, / si-bey-vo-leu-a-tén-(dre),
Dolor de mal / ab bona voluntat.	Do-lor-de-mal / ab-bo-na-vo-lun-tát.
La vida molts / de si han bandejat,	La-vi-da-molts / de-si-han-ban-de-ját,
perque d'enuigs / no's podien defendre;	Per-que-d'e-nuigs / no's-po-di-en-de-fén-(dre);
los segundins, / segons yo puch coneixer,	Los-se-gun-dins, / se-gons-yo-puch-co-néi-(xer),
moriren tots / per haver libertat;	Mo-ri-ren-tots / per-ha-ver-li-ber-tát;
d'on s'esdeve, / se causa pietat	d'on-s'es-de-ve, / se-cau-sa-pi-e-tat
en lo matar / com en la vida creixer	en-lo-ma-tar / com-en-la-vi-da-créi-(xer)

Si contàrem a la castellana el primer, quart, quint i octau vers de Corella tindrien onze sílabes, puix que en acabar en paraula plana se contenen en castellà totes les sílabes sense restar-se ni sumar-ne i els versos segon, tercer, sext i sèptim en tindrien també onze puix acabant en paraula aguda se li suma una sílaba; no obstant són versos de deu sílabes i hem de contar en els versos primer, quart, quint i octau fins a l'última sílaba accentuada, sense sumar cap de sílaba en els versos segon, tercer, sext i sèptim.

Vejam ara un altre exemple de còmput correcte en un autor actual, Xavier Casp:

Com un múscul ferit, em dol l'absència	Com-un-mús-cul-fe-rit,-em-dol-l'ab-sèn-(ci-a)
la teua, clar, amor del meu dolor,	la-te-ua,-clar,-a-mor-del-meu-do-lór,
del dolor de seguir sentint l'amor	del-do-lor-de-se-guir-sen-tint-l'a-mór
de tindre't dins de mi com a presència.	de-tin-dre't-dins-de-mi-com-a-pre-sèn-(ci-a)

Tots els versos tenen deu sílabes sense cap de dubte. No seria correcte que els altres versos de l'estrofa, que forma part d'un sonet, tingueren més o manco de deu sílabes. De fet, com s'ha dit, tots els versos tenen deu sílabes, puix en el vers primer i quart acaben en paraula esdrúixola i es conta fins a l'última sílaba accentuada, per lo que queden dos sílabes fòra del còmput (ci-a) / (ci-a).

És fonamental en la nostra mètrica tindre en conte esta norma elemental, si volem fer un anàlisi correcte de la poesia clàssica i aplicar-la sempre a la composició poètica.

Pot donar-se el cas que el poeta utilise la llicència mètrica de traslladar de lloc l'accent fonètic d'una paraula, per a ajustar-la a un esquema rítmic o a la rima, cosa gens recomanable. Si l'accent s'alvança, el fet es denomina sístole i si es retarda, es denomina diàstole. Esta llicència en benefici de la mètrica, va en detriment de l'estètica del vers i no és gens usual ni recomanable en la nostra lliteratura.

1.1 El còmput silàbic: la sílaba i els fenòmens interns del vers

No cal dir que la mètrica es fonamenta en el metro, és dir, en un determinat número de sílabes que s'agrupen per a formar el vers. La versificació ha segut i és majoritàriament regular o silàbica, i consistix en agrupar versos d'un número regular de sílabes fent un còmput silàbic.

No obstant, podem trobar una versificació lliure en la qual el número de sílabes d'un vers és irregular i no està determinat, basant-se la versificació en este cas en el ritme o en la repetició o agrupació de determinats grups fònics, denominant-se versificació periòdica. No és la versificació lliure o periòdica la característica de la nostra poesia clàssica, pero ha pres força entre els nostres escriptors contemporàneus, a l'igual que ha succeït en les atres lliteratures romàniques.

1.1.1 La sílaba

La sílaba és l'unitat mínima de la mètrica i pot estar formada per una única vocal o per vàries vocals que formen diftonc o triftonc, tenint en conte que la vocal, els diftoncs i els triftoncs poden anar en combinació en una o vàries consonants pronunciades en un sol colp o impuls de veu, actuant sempre com a núcleu silàbic una vocal.

A l'hora de medir un vers, contarem el número de sílabes fonològiques, per a lo que haurem de tindre en conte, en primer lloc, quines combinacions de vocals formen diftoncs i triftoncs o no.

1.1.2 Els diftoncs

Els diftoncs són grups de dos vocals que formen una sola sílaba, caent l'accent fonètic en una d'elles, que actua com a vocal nuclear, i l'atra actuarà com a semivocal o semiconsonant.

Els diftoncs segons el grau d'obertura de les vocals que els formen poden ser creixents, si és de menor a major grau d'obertura, decreixents, si és de major a menor grau d'obertura, i neutres si el grau d'obertura és igual o paregut. S'ha de tindre present que els graus d'obertura de menor a major són: semiconsonant, semivocal i vocal.

1.1.3 Els diftoncs creixents

Els diftoncs creixents estan formats per la semiconsonant u + vocal.

q, g + ua	quart, guala
q, g + üe (e oberta)	delinquència, güelfa
q, g + ue (e tancada)	qüestió, aigües
q, g + uo (o oberta)	quota, llenguota
q, g + uo (o tancada)	quotidianitat

u intervocàlica + a: mea, encauar.

u intervocàlica + e (e tancada): teues, clauer, veuen.

q, g + u + i: obliquïtat, pingüí

ui precedides o no de consonant: buixo, cuixa, cuixot, huit, huitanta, puix, arruixar...

En valencià, l'única vocal que funciona com a semiconsonant és la u; considerar la i com a semiconsonant és acceptar un castellanisme fonètic, ya que en castellà la i sí que funciona com a semiconsonant i forma diftonc seguida de vocal, pero no ha segut aixina en la nostra llengua, cosa que solien tindre en conte els nostres clàssics i que continuen tenint en conte els nostres poetes actuals més responsables.

Este fet s'haurà de tindre en conte tant a l'hora de medir silàbicament els versos com a l'hora d'escriure'ls i de llegir-los. Posem uns eixemples de correcta separació silàbica, segons la fonètica valenciana normativa:

in-de-pen-dèn-ci-a	i no "in-de-pen-dèn-cia"
Va-lén-ci-a	i no "Va-lén-cia"
i-ni-ci-a-ci-ó	i no "i-ni-cia-ció"
ci-èn-ci-a	i no "cièn-cia"

S'ha d'advertir, cosa que vorem més avant, l'existència del diftonc decreixent íu (vocal tònica més semiconsonant) i del diftonc neutre iu (abdós vocals àtones) que fan una sola sílaba.

1.1.4 Els diftoncs decreixents

Els diftoncs decreixents estan formats per una vocal + semiconsonant, segons les següents combinacions:

a) Les vocals a, e (oberta o tancada), o (oberta o tancada), seguides de les vocals i, u:

ai	marraixa, aixina, Moraira, aire
au	pau, autiste, paraula, cau
ei (oberta)	jei!
ei (tancada)	eixe, feix, peix
eu (oberta)	peu, dèu
eu (tancada)	lleu, neu, meu, deute
oi (oberta)	oix, boira
oi (tancada)	coixo, moixa
ou (oberta)	còure, ou, prou
ou (tancada)	couria, moure

b) Vocal tancada més vocal tancada (i/u, u/i)

[íu]	diu, lliure, niu
[úi]	cuixa, arruixa

1.1.5 Els diftoncs neutres

Els diftoncs neutres estan formats per la combinació de les vocals àtones i, u.

ui	afluixar, buidar, bruixot, cuiner, cuixot
iu	chiular, viudetat, piular

1.1.6 Casos en els quals no hi ha diftoncs

- Quan trobem dos vocals obertes juntes o una oberta i l'atra tancada que siga tònica (tingam en conte que a banda de la e i la o oberta la a sempre és oberta): raó, coa, sua, arrea, Altea.
- Quan la i o la u tòniques van precedides de les vocals a, e, o: veí, roïn, peüic, coïa. Els derivats d'estes formes tampoc formen diftonc, encara que deixen de ser tòniques: veïnat, arraiamar, peüquet.

- c) Quan la i va seguida d'una ü o una ï: diürn, chuiïta, canvií.
- d) Quan la u, no precedida de g o q, va seguida d'una ï: inocuïtat (i-no-cuïtat), jesuïta (je-su-ï-ta)
- e) En les terminacions dels verps que acaben en -air, -oir, -uir : agraïa (a-gra-ï-a), traduïxen (tra-du-ï-xen), oïen (o-ï-en).
- f) Quan la i o la u va darrere d'un prefix: reunir (re-u-nir), contraindicar (con-tra-in-di-car).
- g) En les terminacions -isme, -iste, -ita, -ible, -isar, -isant, -isat, -um: traduïble (tra-du-i-ble), òmnium (òm-ni-um), terciuisme (ter-cer-vi-is-me).

1.1.7 Els triftoncs

Els triftoncs estan formats per tres vocals que formen una única sílaba i estan formats per la semiconsonant u + vocal + semivocal i, u, sent sempre la tònica la vocal central. Estos són els casos possibles:

- uai aguaita (a -guai-ta), aguaitariem (a-guai-ta-rí-em)
- ueu encaueu (en-ca-ueu), poueu (po-ueu), estiueu (es-ti-ueu)
- uiu peuiu (pe-uiu), riuiu (ri-uiu), jouiu (jo-uiu)

1.2 Els fenòmens mètrics interns del vers

Hi ha una sèrie de fenòmens mètrics que afecten directament al còmput silàbic, puix d'ells depén que el vers tinga un número o atre de sílabes. S'ha de tindre molt present ací quina combinació de vocals poden fer diftonc o triftonc en valencià.

Per un atre costat, el problema es presenta també quan dos vocals entren en contacte en acabar una paraula en vocal i escomençar la següent per vocal dins del discurs fònic; davant d'açò caben tres possibles solucions:

- a) Pronunciar separades les dos vocals, en lo que tindrem dos sílabes en conte d'una, és dir, un hiat.
- b) Pronunciar juntes les dos vocals tenint com a resultat una sola sílaba, és dir, la sinalefa.
- c) Elidir una de les vocals quedant evidentment una sola sílaba, és dir, l'elisió.